

# अर्थ

“अर्थ एव प्रधानः” इति कौटिल्यः अर्थमूलौ धर्मकामाविति ।  
—कौटिलीय अर्थशास्त्र

वर्ष ३३

पुणे, बुधवार २ ऑगस्ट, १९६७

अंक १५

## वैश्य को-ऑपरेटिव्ह बँक लि.

स्थापना : १९४५ ]

७, मुगभाट रस्ता, मुंबई-४.

[ टेलिफोन ३५६५०२

- (१) बचत खाते :—व्याजाचा दर : द. सा. द. शे. रु. ४=००
- (२) महाराष्ट्र राज्यातील प्रमुख गावांवर डिमांड ड्राफ्ट उपलब्ध
- (३) खास बचत योजना :—घरी बसून खात्यात पैसे भरता येतात.

अधिक तपशिलासाठी लिहा अथवा भेटा.

मॅनेजर—ना. शं. कानिटकर

## सरदारगृह

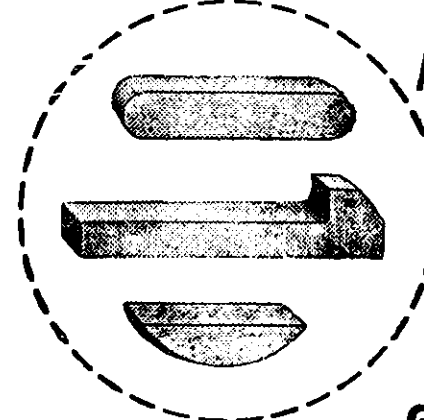
मुंबईत राहण्याची व भोजनाची उत्तम सोय.  
मंगलकार्ये व मेजवान्या यांसाठी सोईस्कर ठिकाण

— आमची वैशिष्ट्ये —

- \* हीरकोत्सवानिमित्त अध्ययान्त पद्धतीचे भोजनगृह व अनेक प्रकारच्या सुखसोई.
- \* टिळक जन्मशताब्दीदिनी लोकमान्यांचे सरदारगृहात केलेले स्मारक

फोन नं. :- ३८३३७ ] सरदारगृह प्रा. लि. [ तार सर ३  
कोंफर्ड मार्केटजवळ, मुंबई २.

BUT FOR  APPLICATION TO MACHINES



Make doubly sure  
by fitting



MANUFACTURERS OF  
MACHINE SPARE PARTS & TOOLS

**GADRE BANDHU**  
MADHAVNAGAR (S.R.)  
INDIA

दातांच्या स्वच्छतेसाठी

★ माकडछाप म्हणजेच काळी दूध पावडर ★

## वि वि ध मा हि ती

रशिआचे नवे विमान—प्रवाशांची वाहतूक करणारे एक नवे विमान रशिआने बनविले असून त्याची चाचणी नुकतीच घेण्यात आली. ह्या चाचणीत विमानाने ९ हजार किलोमीटर्स अथवा ५,५८९ मैलांची क्षेप न थांबता घेतली. विमानात १८६ प्रवासी बसण्याची सोय आहे. रशिआच्या अंतर्गत व आंतर-राष्ट्रीय विमानवाहतुकीत त्यांचा समावेश लवकरच करण्यात येणार आहे.

मार्टिन बोरमन ह्यात आहे—युद्धगुन्हेगार म्हणून पकडण्यात आलेल्या एका नाझी अधिकाऱ्याने, मार्टिन बोरमन हा अद्याप जिवंत असून तो ब्राझिलमध्ये असल्याची माहिती दिली आहे. जर्मनीचा पराभव होण्याच्या अखेरच्या क्षणी हिटलरने बोरमन ह्याला आपला वारस म्हणून नेमले होते. पण तो पळून जाण्यात यशस्वी झाला.

ब्रिटिश महिलेची उदार वेणगी—घुळे जिल्ह्यातील आदिवासींच्या एका भागात मि. रॉबर्ट वाल्टर्स नावाचे गृहस्थ सामाजिक कार्य करित आहेत. त्यांनी तेथील आदिवासींच्या खडतर जीवनाची हकीकत आपल्या आईला कळविली. आदिवासींच्या दारिद्र्याची ह्या ब्रिटिश महिलेला अतिशय करुणा आली आणि तिने २० हजार रुपये जमवून पाठवून दिले. ह्या रकमेचा उपयोग पाण्याची विहीर खोदण्यासाठी व इतर कामासाठी करण्यात येत आहे.

केरळला थायलँडचा तांदूळ—थायलँडकडून १० हजार टन तांदूळ घेऊन एक बोट सीलोनला येत होती. परंतु भारत सरकारच्या विनंतीला मान देऊन सीलोनने हा तांदूळ केरळला पाठविण्याचे कवळ केले आहे. बोट लवकरच कोचीन बंदरात येईल. केरळमधील तांदळाची टंचाई आणखी न वाढण्यासाठी ही उपाययोजना करण्यात आली आहे.

ख्रिस्ती मिशनऱ्यांची संख्या—भारतात जानेवारी, १९६२ मध्ये ४,५१६ परदेशी ख्रिस्ती मिशनरी होते; ती संख्या जानेवारी १९६७ मध्ये ३,९१५ झाली. तथापि काही सीमा विभागात त्यांचे कार्य विस्तारण्यात येत असल्याच्या बातम्या आहेत.

भाभा सेंटरमध्ये कोबाल्ट निर्मिती—ट्रॉम्बे येथील भाभा अॅटॉमिक रिसर्च सेंटरने १,८०० क्युरी कोबाल्ट ६० च्या निर्मितीचे कलश तयार करण्यात यश मिळविले आहे. अहमदाबाद येथील श्रेष्ठ वाडीलाल साराभाई इस्पितळात त्याची प्रथम स्थापना होईल व त्यामुळे दररोज कॅन्सरच्या १० रोग्यांवर उपचार करता येतील. कॅन्सरची अशी ३० उपचार केंद्रे भारतात आहेत आणि ती सर्व आयात केलेल्या कोबाल्ट ६० चा सध्या वापर करित असतात. लवकरच ह्या इस्पितळानाही भाभा सेंटर त्याचा पुरवठा करू शकेल.

सिंधीमध्ये रेडिओ वर बातम्या सांगणार—सिंधी भाषेत रेडिओवर दररोज दोनदा बातम्या सांगितल्या जातील. प्रत्येक वेळेस त्यासाठी १० मिनिटे वेळ दिला जाईल. दिल्ली येथून प्रसृत होणाऱ्या ह्या बातम्या मुंबई, अहमदाबाद, भुज, जयपूर आणि इंदूर इ. केंद्रेही पुनर्क्षेपित करतील. पुणे आणि सांगली केंद्रांतून सिंधी कार्यक्रम प्रसृत करण्याबाबत विचात चालू आहे.

फ्रेंच पोलादी पत्रे कराराप्रमाणे नव्हते—इंटरग्रल कोच फॅक्टरीला एका फ्रेंच फर्मने विशिष्ट प्रकारचे पोलादी पत्रे पुरविले, त्यात कराराप्रमाणे ०.२ ते ०.३५% तांबे असायला हवे होते. अलिपूर प्रयोगशाळेने त्याची तपासणी केली तेव्हा त्या पत्र्यात तांबे मुळीच आढळले नाही. पत्रे २.५ मिमि. जाडीचे हवे होते, त्याऐवजी ३ मिमि. जाडीचे पुरविण्यात आले. त्यामुळे पत्र्यांचे क्षेत्रफळ कमी भरले. लंडन येथील इंडियन सप्लाय मिशनने हे पत्रे पास केले होते. फर्मविरुद्ध कायदेशीर इलाज करण्याचा रेल्वे बोर्डाचा मानस आहे.

एकाक्ष घोड्यांना शर्यतीत परवानगी—घोड्यांच्या शर्यतीत अंधळ्या किंवा एकाक्ष घोड्यांना भाग घेण्यास बंदी होती. ह्यापुढे एकाच ढोळ्याने पाहता येणाऱ्या घोड्यांना भारतातील घोड्यांच्या शर्यतीत भाग घेता येईल.

अंतर्गत विमानवाहतूक महागली—इंडियन एअर लाइन्स कॉर्पोरेशनने आपल्या भाड्यात १ ऑगस्टपासून १५% वाढ केली आहे. गेल्या वर्षी कॉर्पोरेशनला ४.६१ कोटी रुपये तोटा झाला होता. मुंबई-दिल्ली प्रवासाला आता २३२ रु. ऐवजी २६६ रु. पडू लागले आहेत; मुंबई-मद्रासचा दर २१९ रु. चा २५१ रु. झाला आहे.

दरमाणशी उत्पन्नात घट—१९६५-६६ मध्ये राष्ट्रीय उत्पन्न २०,१९० कोटी रु. होते, ते १९६६-६७ मध्ये २२,९५० कोटी रु. झाले. तथापि, १९६४-६५ च्या मानाने दर माणशी उत्पन्न ५.५% कमीच भरले.

मद्रासचे तामीळनाडूमध्ये रूपांतर करा—भारताच्या राज्यघटनेत मद्रास राज्याचा जो जो उल्लेख असेल, त्या त्या ठिकाणी मद्रासऐवजी तामीळनाडू म्हणण्यात यावे, असा ठराव मद्रासच्या कौन्सिलात एकमताने मंजूर झाला. घटनेत दुरुस्ती घडवून आणण्याची राज्य सरकारला ठरावाने शिफारसही करण्यात आली.

धान्यवाहतुकीचा खर्च वाढला—भारताकडे धान्य घेऊन येणाऱ्या आगबोटी सुएझ कालवा बंद झाल्यामुळे तेथून वळवून केप मार्गे आणाऱ्या लागल्या. त्यामुळे भारताला दर टनामागे सुमारे ४२ रुपये जादा खर्च सोसावा लागेल. ८,००,००० टनांसाठी त्याची रक्कम १.२५ कोटी रुपये होते.

## ★ अर्थ ★

बुधवार, ६ ऑगस्ट, १९६७



संस्थापक :  
प्रा. वामन गोविंद काळे  
संपादक :  
श्रीपाद वामन काळे

### धान्य आणण्यास बोटींचाही तुटवडा

अमेरिकेकडून भारताला मिळणाऱ्या अन्नधान्याची वाहतूक करण्याच्या मार्गात सुएझचा कालवा बंद झाल्याचा अडथळा आहेच. पण, त्याशिवाय इतर अडचणीही उत्पन्न झाल्या आहेत. १९५६ मध्ये अरब व इस्राइल ह्यांच्यांत झालेल्या युद्धाच्या वेळीही भारतालाच सर्वांत अधिक उपसर्ग पोचला होता. वॉशिंग्टनमधील भारताचे अधिकारी बोटींनी आक्रमावयाचा मार्ग ठरवीत आहेत. गहू घेऊन जाणाऱ्या बोटींना आता आफ्रिकेच्या दक्षिण टोकाला वळसा घालून भारताला यावे लागेल. त्यामुळे त्यांच्या प्रवासाला १० दिवस अधिक लागतील. अन्नधान्याची वाहतूक करण्यासाठी लागणारी टॅंकर्स आता मिळू शकत नाहीत. पश्चिम अशियातील युद्धामुळे युरोपीय देशांना तेलाचा साठा करून ठेवण्याची तातडीची गरज वाटू लागली आहे. त्यामुळे मिळेल तेथून तेल आणण्यासाठी मोठी टॅंकर्स त्यांनी भाड्याने घेतली आहेत. अर्थातच ह्या मोठ्या बोटी भारताला मिळू शकत नाहीत. इतर मालवाहू बोटींची धान्याची वाहतूक करण्याची क्षमता मर्यादित आहे. अशा मालवाहू बोटीतून एका खेपेत जितके अन्नधान्य नेता येते त्याच्या तिप्पट धान्य एक टॅंकर बोट वाहून नेऊ शकते. त्यामुळे हिंदी-महासागर आणि भूमध्य समुद्र ह्यांच्यांत व्यापार करणाऱ्या सर्वच देशांना अधिक बोटी लागत आहेत. परिणामी, बोटींची टंचाई उत्पन्न झाली असून भारताला लागणारे अन्नधान्य वाहून नेण्याच्या व्यवस्थेत गोंधळ उत्पन्न झाला आहे. रशियालाही सुएझ कालवा बंद झाल्यामुळे झळ लागली आहे. व्हिएटनाममधील युद्धात उत्तर व्हिएटनामला करण्यात येणाऱ्या शस्त्रास्त्रांच्या पुरवठ्यात व्यत्यय उत्पन्न झाला आहे. परंतु भारताला अन्नधान्याच्या वाहतुकीचा वाढता खर्च पेलण्याचे सामर्थ्य फारच अल्प आहे.

### अविकसित देशांना मिळणारी मदत घटणार

पाश्चात्य प्रगत देशांकडून अविकसित देशांना विकासासाठी मिळणारी मदत कमी होण्याची लक्षणे दिसत आहेत. सरळ मदत अगर व्यापारी करार ह्या दोन्ही मार्गांनी मिळणारी मदत अपेक्षेइतकी उपलब्ध होणे कठीण दिसत आहे. गेल्या वर्षी सरकारी आणि साजगी मदत कमी झालेली आहेच. पश्चिम आशियात अरब-इस्राइल युद्ध झाल्यापासून अविकसित देशांबद्दल युरोपात एक प्रकारची कडवट भावना निर्माण झाली आहे.

त्यांतच ह्या देशांत मंदीची लाट उसळल्यामुळे मदत देण्याची वृत्ती मरगळ पाहात आहे. तीन महिन्यांपूर्वी पॅरिस येथे मदत देणाऱ्या देशांच्या प्रतिनिधींची बैठक भरली होती. बैठकीत भारताला मोठी मदत देण्याची आश्वासने मिळाली. परंतु त्यानंतर पश्चिम अशियात निर्माण झालेली परिस्थिती व तीसंबंधी भारताने स्वीकारलेले धोरण ह्यांचा विपरीत परिणाम झालेला दिसत आहे. पाकिस्तान, भारत, मोरोको अगर ट्यूनिशिया-सारख्या देशांना मदत देण्याऐवजी तोच पैसा आपआपल्या देशांतच का गुंतवू नये, असा प्रश्न उपस्थित करण्यात येत आहे. भारत आणि इतर कांही देशांतून अधिक प्रमाणात कापड आयात करण्याच्या विरुद्ध बेल्जममध्ये नुकतीच निदर्शने झाली. युरोपीय सामाईक बाजारपेठेत भारताच्या मालाला सवलती मिळण्याची आशा बेताचीच असल्याची ही चिन्हे आहेत. अविकसित देशांत भांडवल गुंतविण्यापेक्षा देशाच्या अंतर्गत विकासात ते गुंतविण्याकडे पश्चिम युरोपातील देशांचा कल होऊ लागला आहे. पाश्चिमात्य देशांकडून अविकसित देशांना मिळणारी मदत गेल्या वर्षी घटली असली तरी कम्युनिस्ट देशांकडून मात्र अधिक मदतीची आश्वासने मिळत आहेत.

### पेट्रोलजन्य पदार्थांच्या निर्यातीत वाढ

कोयाली आणि कोचीन ह्या ठिकाणी तेलशुद्धी करणारे दोन नवीन कारखाने सुरू झाल्यापासून भारतामधील पेट्रोलजन्य पदार्थांच्या साठ्यात आणि निर्मितीत समाधानकारक सुधारणा झाली आहे. हे दोन्ही कारखाने सार्वजनिक मालकीच्या विभागात आहेत. मध्यवर्ती सरकारच्या पेट्रोल आणि रसायन खात्याच्या वार्षिक अहवालात देण्यात आलेल्या माहितीप्रमाणे वरील कारखाने उत्पादन करू लागल्यापासून १६ कोटी रुपयांच्या परदेशीय चलनाची बचत झाली आहे. पेट्रोलजन्य पदार्थांची संरक्षणखात्याची गरज आणि नागरी जीवनाची गरज त्यामुळे चांगली भागविता येत आहे. गेल्या वर्षी स्वनिज तेल आणि वायु मंडळाने तेलाचे साठे शोधण्याचे काम यशस्वीरित्या पार पाडले. मुंबईच्या वायव्येला समुद्रकिनार्याजवळ तेलाचा शोध लावण्यात आला. अंकलेश्वर खाणीतील तेलाचे उत्पादन वाढविण्यात आले आणि आसाममधील रुद्रसागर येथे तेलाचे चाचणी उत्पादन सुरू करण्यात आले. पेट्रोलजन्य पदार्थांच्या निर्यातीत बरीच वाढ झाली आहे.

### पेशावरजवळील अमेरिकेचा लष्करी तळ

१९६५ मध्ये भारत व पाकिस्तान ह्यांच्यात झालेल्या युद्धाच्या निमित्ताने पेशावरजवळ असलेला अमेरिकन लष्करी तळ वापरण्यास अमेरिकेला बंदी केली होती. ह्या तळाचा वापर चालू ठेवण्यासाठी आता उभयता देशांमध्ये भवा करार करण्यात आला आहे. करारामधील अटी पुढीलप्रमाणे आहेत अशी माहिती मिळते. (१) ह्या तळासाठी देण्यात आलेली २ चौरस मैलांची जमीन अमेरिकेच्या लष्करी अधिकाऱ्यांच्या ताब्यात पूर्णपणे राहावी. (२) ह्या तळावर येण्यास कोठल्याही पाकिस्तानी नागरिकास हक्क नाही. (३) तळावर काम करणाऱ्या लोकांच्या हालचालीत पाकिस्तान व्यत्यय आणणार नाही आणि (४) तळाच्या वापरासाठी अमेरिका पाकिस्तानला दरसाल १०० कोटी डॉलर्स भाडे देईल. करार झाल्यानंतर काही दिवसांनी लष्करी सामग्रीने भरलेल्या अनेक पेठ्या कगचीला उतरून घेण्यात आल्या आणि पेशावरजवळील तळावर रवाना करण्यात आल्या. हा तळ रशियामधील हवाई हालचालींवर लक्ष ठेवण्यासाठी आणि चीनच्या अणुशास्त्रविषयक प्रगतीची माहिती गोळा करण्यासाठी उपयुक्त आहे. चीनचे अणुशास्त्रविज्ञान सिक्किम प्रदेशात प्रगती करित आहे. पाकिस्तानला मिळणाऱ्या १०० कोटी डॉलर्सचा उपयोग कसा करण्यात येईल ह्याविषयी तर्क करण्यात येत आहेत. ह्या पैशाचा उपयोग शस्त्रांच्या खरेदीसाठी होऊ शकेल. परंतु राजनैतिक गोटातील माहितीप्रमाणे पाकिस्तान ह्या रकमेचा उपयोग मुख्यतः आपल्या शेजारी देशांतील घडामोडींच्या वार्ता मिळविण्यासाठी करणार आहे. नेपाळ, ब्रह्मदेश, भारत, सीलोन आणि अफगाणिस्तान ह्या देशांत पाकिस्तानच्या राजकीय हालचाली वाढण्याचाही संभव आहे.

### पश्चिम बंगालमधील सेवानिवृत्तीचे वय

पश्चिम बंगाल सरकारने आपल्या नोकरांच्या सेवानिवृत्तीचे वय ५५ वरून ५८ पर्यंत वाढविण्याचा निर्णय घेतला आहे. त्याचप्रमाणे ज्या नोकरांची नोकरी ५ वर्षांपेक्षा अधिक काळ झाली असेल त्यांना कायम करण्याचेही ठरविण्यात आले आहे. ज्यांची नोकरी तीन वर्षांपेक्षा अधिक झाली असेल त्यांना अर्धकायम किंवा जवळ जवळ कायम करण्यात येणार आहे. निवृत्तीचे सर्वसाधारण वय ५८ ठरविण्यात आले असले तरी काही अपवादात्मक परिस्थितीत निवृत्त झालेल्या सरकारी नोकरांना वयाची ६० वर्षे पुरी होईपर्यंत नोकरीच्या मुदतीत वाढ देण्याचे अधिकार घेण्यात आले आहेत. अलीकडे मध्यवर्ती सरकारने ५० वर्षे वय अगर २५ वर्षे नोकरी झालेल्यांना सक्तीने निवृत्त करण्याचे अधिकार घेतलेले आहेत. राज्य सरकार आणि मध्यवर्ती सरकार ह्यांच्या धोरणातील विसंवादात ही नवीन भर पडली आहे.

Provisions of the Desai Bank Award—as modified by the Bipartite Settlement 1966 (including those which continue to remain in force) (Rs. 3.00 each)

Available from the compiler

B. R. Kembhavi  
940/4, Shivaji Nagar,  
Poona 16.

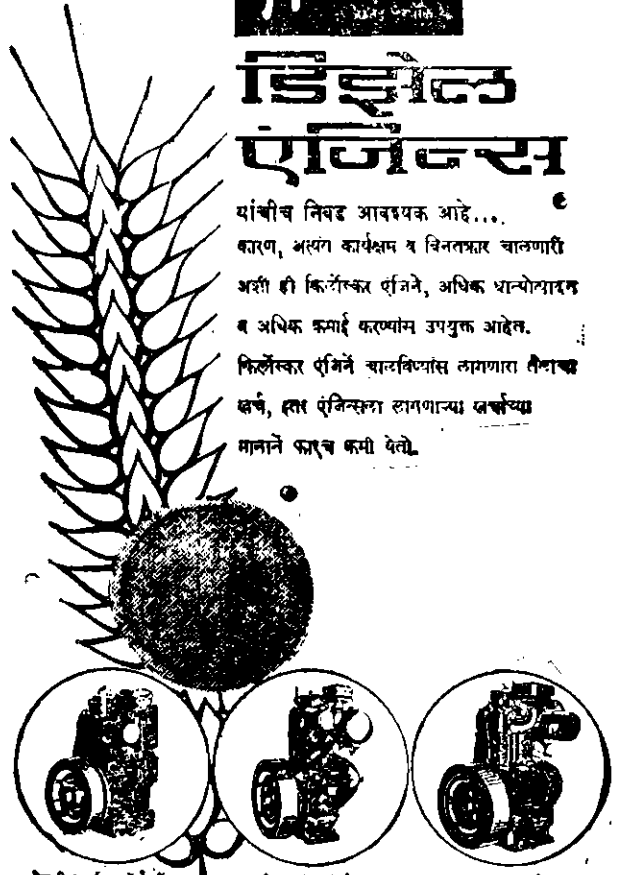
## अधिक धान्योत्पादन! अधिक फायदा!! अधिक बचत!!!

यांसाठी

**किलोस्कर**

**डिझेल  
एंजिन्स**

यांचीच निवड आवश्यक आहे... कारण, अत्यंत कार्यक्षम व विनवत्कार चालणारी अशी ही किलोस्कर एंजिने, अधिक धान्योत्पादन व अधिक कमाई करण्यास उपयुक्त आहेत. किलोस्कर एंजिने चालविण्यास लागणारा तैलाचा खर्च, इतर एंजिन्सला लागणाऱ्या खर्चाच्या मानने फारच कमी येतो.



केव्ही १-३ हॉर्स पॉवर

एव्ही १ पाच हॉर्स पॉवर

३ एव्ही ७ हॉर्स पॉवर

**किलोस्कर ऑइल एंजिन्स लिमिटेड,**

रजि. ऑफिस-प्लॉकनिटन रोड, पुणे-३ (भारत)

### मंदीची कारणे विविध; उपायही तसेच हवेत

कारखान्यांतून तयार होणाऱ्या कित्येक प्रकारच्या मालाला पूर्ववत मागणी येत नसल्यामुळे उत्पादन आखडते घ्यावे लागत आहे आणि त्यामुळे कित्येकांचे काम सुटू लागले आहे शेतीकडे जास्त लक्ष देण्याचे सरकारचे धोरण असल्यामुळे, शेतीला उपयुक्त असे उत्पादन (खते, जंतुनाशके, पंप, लहान इंजिने व विजेच्या मोटारी) करणाऱ्या कारखान्यांना अद्याप मंदीची फारशी झळ लागलेली नाही. पब्लिक सेक्टरमधील रेल्वेज, पोलाद कारखाने, वीजपुरवठा योजना, इत्यादींची मागणी घटली असल्यामुळे ती पुरविणाऱ्या कारखान्यांची पंचाईत होऊ लागली आहे. चवथ्या पंचवार्षिक योजनेची नियोजित वेळी अंमलबजावणी सुरू होईल, ह्या दृष्टीने त्या कारखान्यांनी जग्यत तयारी ठेवली होती, पण त्या योजना तहकूब झाल्यामुळे मागणीही थांबली आहे. ह्या परिस्थितीवर उपाय म्हणजे सरकारने आपल्या स्वर्चिक योजना चालू केल्या पाहिजेत किंवा प्रायव्हेट सेक्टरला त्यातील काही योजना चालू करण्यास सवड दिली पाहिजे. प्रायव्हेट सेक्टरजवळ तरी एवढा पैसा कुठे आहे? त्याला सरकारी मदत आणि परदेशीयांची गुंतवणूक ह्यांचा आधार लागेलच.

रुपयाचे अवमूल्यन करते वेळी आयातीवरील कित्येक बंधने दूर करण्यात आली. त्यामुळे काही प्रकारच्या जिनसांच्या उत्पादनावर प्रतिकूल परिणाम झाला आहे. उदाहरणार्थ, आयातीचे परवाने मुक्त हस्ताने देण्यास प्रारंभ झाल्यामुळे आणि परदेशी पोलादी कार्स्टिंगजना प्राधान्य देण्याची आपल्या कारखानदारांची प्रवृत्ती असल्यामुळे स्थानिक उत्पादकांना पुरेशी मागणी नाही. मंदीच्या वेळी खुल्या बाजाराच्या अर्थव्यवस्थेत जे आर्थिक उपाय योजता येतात, ते भारतात आजच्या परिस्थितीत कठीण आहेत. त्याची कारणे राजकीय व सामाजिक स्वरूपाची आहेत. लहान लहान उत्पादकांचे एकरूपीकरण केले, तर उत्पादनखर्च कमी होतो आणि स्पर्धेत टिकाव धरता येतो, असा इतर देशांचा अनुभव असला तरी अशा एकरूपीकरणास येथे विरोध झाल्याविना राहणार नाही. लहान, आर्थिक दृष्टीने कमकुवत बँकांचे विलिनीकरण घडवून आणून फक्त मोठ्या, समर्थ बँकांचे शिल्लक ठेवल्या, त्याचे अनुकरण कारखानदारीने करणे लोकमताला रुचणार नाही.

कोळशाच्या वाटपाची नियंत्रणे दूर करण्यात यावी, ह्या मागणीप्रमाणे सरकारने ती नियंत्रणे उठवली. त्यामुळे, संरक्षण उपभोगणाऱ्या छोट्या खाणींवर काम बंद ठेवण्याची पाळी आली. कारखानेच जर बंद होऊ लागले, कमी उत्पादन करू लागले, त्यांचे क्वायतशीर उत्पादनासाठी एकरूपीकरण झाले नाही, तर दुसरे काय होणार? नफ्याचे प्रमाण कमी करून किमती उतरविण्यास हिंदी कारखानदार फारसे तयार होत नाहीत, असा आजवरचा अनुभव आहे. एकदा काम सुटले, म्हणजे दुसऱ्या

उद्योगधंद्यांत काम मिळण्याजोगी येथील परिस्थिती नाही. येथील आताच्या मंदीस सरकारी धोरणे आणि योजना कारणीभूत असल्यामुळे, सरकार केवळ तटस्थ राहू शकत नाही.

अशा बिकट परिस्थितीत उपाययोजनाही बिकट आहे. वेगवेगळ्या तऱ्हेचे उपाय एकाच वेळी कमीजास्त प्रमाणात अमलात आणायला हवेत. करआकारणात बदल, जकातीत दुरुस्ती, आयात करात सुधारणा, काही आयात करात वाढ, शेतीच्या उत्पादनात वाढ, इत्यादी सर्व दिशांनी हालचाल करायला हवी. सरकारी नियोजित योजना चालू ठेवायला हव्यात.

### संततिप्रतिबंधासाठी रेडिओच्या बक्षिसाचे आमिष

कोनारक (ओरिसा) येथील कामोत्तेजक शिल्पांचेजवळ भारत सरकारने कुटुंबनियोजनाची महती सांगणारा फलक लावला आहे. “आणखी एका निष्पाप अर्भकाला जन्म देण्यापूर्वी शंभर वेळा विचार करा” असे तो फलक सांगतो. आतापर्यंतच्या कुटुंबनियोजनाच्या प्रचाराला व पद्धतींना अपेक्षित यश न आल्यामुळे तीन किंवा तिनापेक्षा अधिक अपत्ये असणाऱ्या पुरुषांवर संततिप्रतिबंधक शस्त्रक्रियेची सक्ती करण्याचा आपला विचार सरकारने जाहीर केला आहे. त्याखेरीज गती उरलेली नाही. ह्याबाबतचा कायदा होऊन तो अमलात येण्यास १९६८ उजाडेल पण तोपर्यंत सरकार गप्प बसणार नाही. तीन किंवा अधिक अपत्ये असणारा जो पुरुष स्वतःवर संततिप्रतिबंधक शस्त्रक्रिया करवून घेईल, त्यास ट्रॅन्झिस्टर सेट बक्षीस देण्याचा सरकारचा मानस आहे. पण ट्रॅन्झिस्टर बनविणारे भारतातील कारखाने भारतीय माणसांच्या इतके उत्पादनक्षम नसल्यामुळे जपानमधून हे ट्रॅन्झिस्टर सेट्स आयात करावे लागतील. जेम्स नॉक्स ह्या रोमन कॅथॉलिक आर्चबिशपने विचारले आहे, “ह्या योजनेच्या प्रवर्तकांपैकी कितीजणांनी स्वतःवर शस्त्रक्रिया करवून घेतली आहे?” (भारताचे आरोग्य आणि कुटुंबनियोजन मंत्री डॉ. चंद्रशेखर ह्यांनी शस्त्रक्रिया करवून घेतली आहे.) “अधिक काम, अधिक कार्यक्षमता, विवाहपूर्व संततिविषयक शिक्षण, ह्या मागिने भारताचा अन्नप्रश्न सोडविण्यात आला पाहिजे” असे त्या आर्चबिशपचे मत आहे सुमारे १० वर्षे भारतात पोपचे प्रतिनिधित्व केलेल्या ह्या महाशयांनी सिडने येथे बरीलप्रमाणे आपली प्रतिक्रिया व्यक्त केली.

अँटलांटिस खंडाचा पुरावा — ग्रीक तत्त्वज्ञ प्लेटो ह्यांच्या लिखाणात अँटलांटिस खंडाचा उल्लेख आहे. क्रीटच्या उत्तरेला ६० मैलांवर एका प्राचीन शहराचे अवशेष सापडले आहेत. ह्या नष्टस्मृती शहरावर ३० ते ४० फूट जाडीचा उबालामुखीच्या राखेचा थर होता. हे शहर अँटलांटिस खंडातील असण्याचा संभव आहे.

### व्हिएटनाममधील युद्धाचा एक अनुषंगिक परिणाम

उत्तर व्हिएटनाम विरुद्ध चाललेल्या युद्धात मुख्यतः अमेरिकेची जबाबदारी अधिक आहे. अमेरिकन शस्त्रसामग्री आणि लष्कर ह्यांचा वाटा सर्वांत अधिक आहे. तथापि, अमेरिकेशिवाय दक्षिण कोरिया, ऑस्ट्रेलिया, इत्यादी देशांचे सैनिकही त्या युद्धात गुंतलेले आहेत. ह्या युद्धाचा ऑस्ट्रेलियात ब्रिटनमधून स्थायिक होण्यासाठी येणाऱ्या तरुणांच्या संख्येवर परिणाम झाला आहे. युद्धात लढण्यायोग्य वयातील तरुणांची ऑस्ट्रेलियात भरती करण्यात येते. तेव्हा अर्थातच ब्रिटनमधून ऑस्ट्रेलियात जाऊ इच्छिणाऱ्या तरुणांची संख्या घटत चालली आहे. गेल्या वर्षी ह्या तरुणांच्या संख्येत ३० टक्क्यांनी घट झाली. ह्या वर्षीही १६ ते २० वर्षे वयातील ऑस्ट्रेलियात येऊ इच्छिणाऱ्या तरुणांच्या संख्येत ५० टक्के घट होईल असा अंदाज आहे. ऑस्ट्रेलियाचा भूविस्तार मोठा असल्यामुळे तेथे लाखो लोकांची योगक्षेमाची सोय होऊ शकेल. पण, ऑस्ट्रेलियाच्या सरकारला प्रथम आणि कटाक्षाने गोऱ्या कातडीचे लोक हवे आहेत. त्यातही ब्रिटिश तरुणांना अधिक प्राधान्य देण्यात येते. ऑस्ट्रेलियाचा आर्थिक विकास अद्याप मोठ्या प्रमाणावर व्हावयाचा आहे. त्यासाठी माणसांची गरज अर्थातच आहे. परंतु ही माणसे गोरीच असली पाहिजेत असा अलिखित दंडकच पडला आहे. आशिया व आफ्रिकेतील काळ्या वर्णाचे लोक तांत्रिकदृष्ट्या अप्रगत आहेत. त्यामुळे ऑस्ट्रेलियाच्या विस्तारत जाणाऱ्या आधुनिक अर्थ-व्यवस्थेत ते नीट बसू शकणार नाहीत असाही संभव आहे. म्हणूनही पश्चिम युरोपातील लोक तांत्रिकदृष्ट्या अधिक पसंत करण्यात येत असावेत.

### १०० वर्षे हवा असलेला पूल

इटली हा देश पश्चिम युरोपात असला तरी इतर पुढारलेल्या देशांच्या मानाने मागासलेला आहे. त्यातही उत्तर इटली औद्योगिकदृष्ट्या दक्षिण इटलीच्या मानाने अधिक समृद्ध आहे. सिसिली बेट तर युरोपातील सर्वांत गरीब प्रदेशात मोडते. दुसऱ्या महायुद्धानंतर इटलीने मोठी आर्थिक प्रगती केली. पण त्यात सिसिलीचे काही बरे झाले नाही. सिसिली आणि इटलीची मुख्य भूमी ह्यांत अवघ्या दोन मैलांची सामुद्रधुनी आहे. तीवर पूल बांधण्यात आला तर सिसिलीचा विकास झपाट्याने होईल. आश्चर्य हे की ह्या पुलासंबंधी चर्चा गेली १०० वर्षे चालू आहे, पण तो अद्याप बांधण्यात आलेला नाही. हा पूल जर बांधण्यात आला तर तो लांबीच्या दृष्टीने जगातील तिसऱ्या क्रमांकाचा ठरेल. पूल बांधण्याचे काम मात्र फार अवघड आहे. पाण्याच्या जोरदार प्रवाहाला टिकण्यासाठी त्याचा पाया ४०० फूट खोल घ्यावा लागेल आणि पुलासाठी सुमारे ४०० कोटी रुपये खर्च करावे लागतील.

### मुंबईच्या हानीकडे लक्ष वेधण्याचा यत्न

मुंबई शहर भारतामधील एक सुंदर शहर म्हणून गणण्यात येते. परंतु गेल्या दहा पंधरा वर्षांत शहराच्या आसपास असलेल्या नैसर्गिक शोभेची मोठ्या प्रमाणावर हानी करण्यात येत आहे अशी तक्रार करण्यात आली आली आहे. तुलशी व विहार सारख्या तलावानजीकची रम्य वनग्री नष्ट करण्यात येत असून अशी रमणीय ठिकाणे आता उजाड व भकास होत चालली आहेत. कर्नाळा किल्ल्याजवळ असलेले अरण्य राखण्याचे सरकारने ठरविले असले तरी न्यासंबंधी अद्याप काही हालचाल दिसत नाही. दरम्यान, मुंबईतील माणसांची गर्दी वाढतच चालली आहे. मुंबईच्या दर चौरस मैलात १ लाख, १६ हजार माणसे राहतात. न्यूयॉर्क शहरातील हे प्रमाण २६ हजार आहे आणि लंडनमधील २४ हजार आहे. साहजिकच सौंदर्यशालिनी मुंबईत गलिच्छ झोपडपट्ट्यांची वाढ झपाट्याने होत आहे.

## Deccan Institute of Commerce

717, Budhwar Peth, Poona 2.

(Telephone No. 51960)

BANKERS PRACTICAL TRAINING COURSE

20th Batch started on Tuesday, 1st August 1967. Good Prospects for securing lucrative service in Commercial and Co-operative Banks and Postal Saving Banks.

Duration : 3 Months.

Time : 8 A. M. to 9 P. M.

## पुण्यांत थालू तेव्हां— उद्यान निवास

या नवीन, आधुनिक  
आकर्षक व सर्वकष निवासामध्येच  
कुटुंबासमवेत रहाण्यास या माफक दर

टेलीफोन ५७८९९

माहिती मागवा

उद्यान प्रासाद  
स्काऊट गाऊड सत्रोर, पुणे २

श्री. वा. काळे ह्यांची  
कौटुंबिक व सामाजिक जीवनावरील पुस्तके  
१ कण आणि क्षण, २ पुढे पाऊल,  
३ तुमचे स्थान कोणते ?

## सांगली बँकेची ५० वर्षे

पहिला कालखंड : १९१६ ते १९४१, रौप्यमहोत्सवापर्यंत

दुसरा कालखंड : १९४१ ते १९४८, संक्रमणावस्था

तिसरा कालखंड : १९४८ नंतर आजपर्यंत

### बँकेचे महत्त्वपूर्ण कार्ये

बँकेने विस्तृत प्रमाणात शेती, व्यापार व उद्योगधंद्यांना कर्जे देऊन त्यांचा उत्कर्ष साधला आहे. सुरुवातीला बँकेने मुख्यतः व्यापाराकडे लक्ष दिले व त्यानंतरच्या काळात उत्पादन व उद्योगधंदे यांनाही बँकेने मोठ्या प्रमाणात कर्जे दिलेली आहेत. मुख्यतः ऊसउत्पादन, कापूस, साखर, कापड, इंजिनियरींग उद्योगधंदे, ट्रान्सपोर्ट इंडस्ट्री वगैरे उद्योगधंद्यांचा निर्देश करता येईल. तसेच बँकेने महाराष्ट्रातील विशेषतः दक्षिण महाराष्ट्रातील उद्योगधंद्यांची उभारणी करण्यास हातभार लावला आहे. सहकारी तत्वावर चालणाऱ्या काही उद्योगधंद्यांनाही मोठ्या

प्रमाणात बँकेने मदत केली आहे.

अनेक अडचणींच्या भट्टीतून तावून सुलाखून निघाल्याने "सुवर्ण महोत्सव" हे नाव सार्थ करण्यासारखे आजचे कार्य झाले आहे असे आम्ही अभिमामाने म्हणू शकतो. बँकेच्या इतिहासातील तर हा सुवर्णदिन आहेच पण याच्याही पुढे जाऊन आम्ही असे म्हटले की, महाराष्ट्राच्या-विशेषतः दक्षिण महाराष्ट्राच्या औद्योगिक व व्यापारी जीवनातलादेखील हा एक महत्त्वाचा दिवस आहे, तर ह्यात अतिशयोक्ती होणार नाही.

सांगली बँकेची स्थापना शके १८३८ च्या विजया दशमीच्या शुभमुहूर्तावर (५-१०-१९१६) करण्यात आली. राजेसाहेबांच्या सक्रिय पाठिंब्यामुळेच हे घडून आले; त्यांचे कृपाछत्र शेवटपर्यंत या संस्थेवर होते.

### संकटकाळ

दुसऱ्या महायुद्धाचे समाप्तीनंतर परदेशी जाणाऱ्या काही वस्तूंचे भाव एकदम घसरले व त्यामुळे बँकेस नुकसानी सोसावी लागली. १९२० साली काही मालगहाणाच्या व्यवहारात सोट बसली. तथापि या दोन्ही तोट्यांचा बँकेवर मोठासा परिणाम झाला नाही. १९२१ साली बँकेचे मुंबईतील व्यवहार पाहणारी पेढी कच्ची पडली. या पेढीचे मुख्य भागीदार पूर्वी बँकेचे एक डायरेक्टर होते व त्यांचे मार्फत मुंबईचे काही व्यवहार बँक करित असे. या पेढीवर एकदम आलेल्या संकटामुळे बँकेचे तीन लाख रुपये त्यांचेकडे राहिले. सुमारे एक महिना ठेवीदारांच्या बँकेवर एकसारख्या मागण्या येत होत्या व या संकटातून बँक कशी बाहेर पडते अशी लोकांना दाट शंका वाटू लागली. या प्रसंगी श्रीमंतांनी व त्यांचे हुकमावरून सरकारी अधिकाऱ्यांनी, शेअरहोल्डर्सनी व काही ठेवीदारांनी बँकेबद्दल जी सहानुभूती दाखविली व जी मदत केली त्यामुळे त्या संकटातून बँक निभावली. मुंबईच्या या पेढीकडील येणे रकमेपैकी सुमारे अर्धी रकम वसूल होऊन बाकी रकमेचा बँकेस तोटा सोसावा लागला. वर निर्दिष्ट केलेल्या या दोन्हीही पेढ्या सड्याचा व्यवसाय करणाऱ्या होत्या. या लोकांवर त्यांच्या एकूण आर्थिक परिस्थितीपेक्षा जास्त मोठी जबाबदारी बँकेने अविचाराने टाकली. तेव्हा अविचाराने व्यापाऱ्यांना त्यांच्या ऐपतीबाहेर कर्जे देणे, सड्याचा व्यवहार करणाऱ्यांवर फाजील भरवसा टाकणे, अशा सारख्या अनिष्ट प्रवृत्तीपासून बँकचालकांनी सावध राहून दूर राहिले

पाहिजे. १९३६-३७ साली बँकेस कापसाच्या मालगहाणावर पुनः थोडेसे नुकसान सोसावे लागले. अशा तऱ्हेची संकटे बँकेवर येऊ नयेत म्हणून १९३७ साली बँकेने, मुंबईतील एक नामवंत अर्थशास्त्रज्ञ श्री. मनु सुभेदार यांना सहाय्यसलतीसाठी बोलाविले. त्यांनी बऱ्याच उपयुक्त सूचना केल्या व त्या बँकेने अंमलात आणल्या.

### अनुभवाचे मौलिक धडे

३० सप्टेंबर, १९४१ रोजी बँकेने रौप्यमहोत्सव साजरा केला. पहिल्या २५ वर्षांचा हा काळ नवीन आर्थिक व्यवहाराचे धडे घेण्यात गेला. चांचपडत, अडखळत, वाटचाल सुरू होती. प्रगती निश्चित होत गेली पण ती सहजासहजी झाली नाही. लहानमोठी संकटे आली. संधिसाधू लोकांनी बँकेच्या अननुभवाचा फायदा उठवून बँकेस पेचात आणले. त्यातून बँक निभावली. व्याप मर्यादित होता व बँकेचे कार्यक्षेत्र मुख्यतः सांगली संस्थानच्या हद्दीतच होते. मर्यादित कार्यक्षेत्र असण्यात ज्याप्रमाणे दोष आहेत त्याचप्रमाणे त्याचे फायदेही आहेत. सुरुवातीस तरी सर्व व्यवहार आटोक्यात ठेवण्यात त्याचा उपयोग होतो. तुफानी झंझावातात मोठमोठाले वृक्ष उन्मळून पडतात पण लव्हाळे वाचतात. बँकेचा व्यवहार करताना किती जागरूक राहावे लागते, तो व्यवहार कुशल अधिकाऱ्यांच्या हातात असणे कसे आवश्यक आहे, सडेवाले व जे व्यापारी स्वतःच्या भांडवलापेक्षा प्रमाणाबाहेर कर्जाऊ भांडवलावर तेजीमंदीचा व्यापार करतात त्यांच्यापासून बँकेने कसे सावध राहणे आवश्यक आहे, असे कित्येक बहुमोल धडे बँकेने या काळात घेतले.

१९४१ च्या अखेरीस बँकेच्या आठ शाखा होत्या. भांडवलात दोन लाखांपर्यंत वाढ झाली होती. खेळते भांडवल सुमारे २८ लाख रुपये होते. रिझर्व्ही फंडात वाढ, ठेवींची वाढ, नफ्याचे

योग्य प्रमाण व त्याचे समाधानकारक वाटप, वगैरेसारखी चांगली वैशिष्ट्ये दिसत होती व उज्ज्वल भविष्याची ग्वाही देत होती. शेअरहोल्डर्सची संख्या वाढली नाही. ती केवळ २० वरून २१ वर गेली. नोकरवर्गाची संख्या ३२ होती.

१९४८ साली बँकेने फोर्ट विभागात शाखा उघडून संस्थान-च्या हद्दीबाहेर पहिले पाऊल टाकले; इतकेच नव्हे तर त्यासाठी एक उत्तम इमारत स्ववातीन लक्ष रुपयांना खरेदून तिचेवर आणखी दोन मजलेही वाढविले. त्या वेळी बँकेच्या १० शाखा होत्या. नोकरवर्गात सुमारे ४०-५० लोक होते. शेअरहोल्डर्स ३५ होते.

### बँकेचे आजचे चित्र

बँकेचे आजचे भांडवल रु. १०,८७,५०० रुपये असून लौकरच त्यात तेवढ्याच रकमेने वाढ करण्याचे ठरले आहे. आणखीही वाढ झपाट्याने होईल असे वाटते. बँकेची एकूण गंगाजळी (रिझर्व्ह) रु. १३,००,००० चे आसपास आहे. म्हणजे बँकेचे स्वतःचे भांडवल जवळजवळ २४ लाख रुपयांपर्यंत गेलेले आहे. ठेवी साडेसात कोटींच्यावर असून बँक "ब" वर्गात जाण्यास पात्र झाली आहे. आता शेअरहोल्डर्सची संख्या १४७ असून नोकरवर्गाची संख्या ४०० आहे. बँकेचे ६० ते ७० टक्के खेळते भांडवल कर्जाऊ रकमेच्या स्वरूपात असते; ३० टक्के रोकड, इतर बँकांकडील ठेवी व कर्जरोख्यांतील गुंतवणूक यात गुंतवलेली आहे. बँका कर्जरोख्यांत जी गुंतवणूक करतात त्यांच्या किंमतीत दरवर्षी फार मोठे नुकसान होत आहे व हा बँकांचेवर एक अप्रत्यक्ष कर आहे असे म्हणावे लागेल.

### बँकेचा शाखा-विस्तार

१९५५ साली सराफ बँक विलीन करून घेण्यात आली व कोल्हापूर येथे शाखा उघडण्यात आली. ही शाखा व नवीन उघडलेल्या शाखा धरून १९६० पर्यंत १५ शाखा होत्या.

१९६१ साली शाखांची संख्या २० होती. त्या वर्षी पुण्यातील बँक ऑफ पूना व फलटण येथील बँक ऑफ फलटण अशा तीन बँका, बँकिंग कंपनीज ॲक्ट १९४९ सेक्शन ४५ साली विलीन करण्यात आल्या.

१९६४-६५ साली (१) गुरु गोविंद स्पिसी बँक प्रा. लि. विजापूर (२) युनायटेड बँक ऑफ कर्नाटक व (३) युनियन बँक ऑफ विजापूर व सोलापूर या तीन बँका त्यांच्या सर्व शाखांसह स्वखुषीने बँकेत विलीन झाल्या. विलीन झालेल्या सर्वच बँकांचे मोठे गुंतागुंतीचे व्यवहार जलद गतीने व कुशलतेने सोडवण्यात बँकेस फार मोठे यश लाभले आहे. आजअखेर विलीन बँका, त्यांच्या शाखा व नवीन उघडलेल्या शाखा धरून एकूण शाखा ४३ आहेत.

### काश्मीरला येणारे हौशी प्रवासी

काश्मीरची आर्थिक स्थिती भरभराटीची राखण्याच्या कामी परदेशी प्रवाशांपासून मिळणाऱ्या उत्पन्नाची चांगली मदत होते. भारतामधून काश्मीरच्या सहलीला जाणाऱ्या प्रवाशांचाही ह्या कामी हातभार लागतो. ह्यावर्षी आतापर्यंत काश्मीरला ९० हजार प्रवाशांनी भेट दिली आहे. १९६६ मध्ये एकूण १ लाख, १२ हजार प्रवासी काश्मीरला गेले होते. ह्या वर्षीच्या आक्टोबरपर्यंत हाही आकडा मागे टाकला जाण्याची शक्यता आहे. काश्मीरच्या प्रवासी खात्याची अपेक्षा अशी आहे की कालांतराने त्यांची संख्या ५ लाखांपर्यंत जाईल. परंतु ही अपेक्षा पूर्ण होणे प्रवाशांच्या सुख-सोयीच्या उपलब्धतेवर अवलंबून आहे. निवासस्थाने आणि चांगले रस्ते ह्यांची अजूनही काश्मीरमध्ये पुरेशी सोय नाही. हिवाळ्यातील घसरगुंडीच्या खेळासाठी सरकारने एक ऑस्ट्रेलियन तज्ज्ञ मिळविला आहे.

### पश्चिम जर्मनीची भारताला मदत

कोटल्याही प्रकल्पाशी जसढलेली नाही अशी ६.३ कोटी डॉलर्सची खुली मदत भारताला पश्चिम जर्मनीकडून ह्याही वर्षी मिळणार आहे. गेल्या वर्षी इतकीच मदत मिळाली होती. भारत-मदत-संघाने जी ९० कोटी डॉलर्सची खुली मदत भारताला देण्याचे कबूल केले आहे, तिचाच भाग म्हणून वरील मदत देण्यात येणार आहे. भारताला मिळणाऱ्या मदतीचा अधिक परिणामकारक उपयोग करता यावा म्हणून कर्जाच्या परतफेडीच्या वेळापत्रकात बदल करण्याविषयी पश्चिम जर्मनीच्या सरकारशी सध्या वाटाघाटी चालू आहेत. भारताच्या सध्याच्या अडचणीच्या परिस्थितीत मदत देणाऱ्या देशांनी विधायक दृष्टिकोन स्वीकारावा अशी इच्छा जागतिक बँकेने व्यक्त केली आहे.

### स्थानिक लोकांना नौकरीचा अग्रहक

मुंबईमध्ये मराठी भाषिकांना नौकऱ्या मिळणे अतिशय कठीण झाल्यामुळे शिवसेना चळवळ सुरू झालेली आहे. ह्यासंबंधी महाराष्ट्र सरकार योग्य ती कारवाई करत नाही अशी विरोधी पक्षांचा तक्रार आहे. मुंबईप्रमाणेच म्हैसूर राज्यातही ह्या प्रश्नाने डोके वर काढले आहे. म्हैसूरमधील एका कारखान्यात तामीळ लोकांनाच नौकऱ्या देण्यात येतात अशी तक्रार म्हैसूर विधानसभेत करण्यात आली. त्यावर उत्तर देताना मुख्य मंत्र्यांनी असे सांगितले की, राज्यातील मध्यवर्ती सरकारच्या मालकीच्या उद्योगधंद्यांत म्हैसूरच्या नागरिकांना प्राधान्य देण्यात यावे अशी विनंती मध्यवर्ती सरकारला करण्यात आली असून, त्याप्रमाणे मध्यवर्ती सरकारकडून संबंधितांना सूचनाही आल्या आहेत. म्हैसूर राज्यात कानडी नागरिकांना नौकऱ्याबाबत अग्रहक देण्यात येत नाही अशा तक्रारी सरकारकडे आलेल्या होत्या.



### पूर्व युरोपीय देशांशी व्यापार करण्यात अडचणी

ह्या साली आणि गेल्या साली भारताने परदेशाकडून होणाऱ्या आयातीवरील निर्बंध काहीसे सैल केले. त्याचा एक परिणाम असा झाला आहे की भारताच्या पूर्व युरोपातील देशांशी होणाऱ्या व्यापारात अडचणी निर्माण झाल्या आहेत. परदेशी चलनाची टंचाई उत्पन्न झाल्यामुळे पश्चिम युरोपीय देशांकडून होणाऱ्या आयातीवर निर्बंध घालावे लागले. ह्या काळात भारताने पूर्व युरोपातील देशांकडून काही कच्चा माल आणि यंत्रसामग्रीची आयात केली. आयातीची किंमत रुपयाच्या चलनात देण्यात यावयाची होती. आयात केलेल्या मालाची किंमतही अधिक होती. पण त्या वेळी दुसरा काही मार्गच नव्हता. परंतु आता भारत मदत संधातील देशांनी कोठल्याही प्रकल्पाशी न जखडलेकी कर्जे देऊ केली आहेत. त्यामुळे आयातदारांना पश्चिम युरोपातील देशांकडून माल मागविणे स्वस्त पडू लागले आहे. पूर्व युरोपातील देशांकडून आयात करण्यासाठी दिलेले कितीतरी परवाने पडून आहेत. १९६६ सालातील आयातीशी तुलना करता १९६७ सालामधील पूर्व युरोपकडून होणारी आयात ३० टक्क्यांनी कमी होण्याची लक्षणे दिसत आहेत. भारत आणि पूर्व युरोपीय देश ह्यांच्यातील व्यापार समतोलपणावर आधारलेला आहे. भारत त्यांच्याकडून ज्या प्रमाणात माल घेईल त्याच प्रमाणात हे देश भारतात खरेदी करतात. शिवाय अलीकडे पूर्व युरोप आणि पश्चिम युरोप ह्यांच्यामधील व्यापारही अधिक खुला करण्यात आला आहे. काही प्रकारचा माल पूर्व युरोप भारताकडून घेत असे. पश्चिम युरोपीय देशांनी त्यांना कर्जे देऊ केल्यामुळे आता हे देश हाच माल त्यांच्याकडून घेऊ लागले आहेत.

### धरणीकंपाला बळी पडणाऱ्यांची संख्या

आत्महत्या करून मृत्यूला कवटाळणारांची संख्या देऊन मानसशास्त्रज्ञ अशा प्रकारच्या मरणाच्या कारणाची चिकित्सा करतात. अमेरिकेच्या स्वातंत्र्यदिनांत शेकडो माणसे दरसाल अपघातापायी मृत्युमुखी पडतात. भूकंपात दगावणाऱ्या लोकांची संख्या एका फ्रेंच भुस्तर शास्त्रज्ञाने अंदाजली आहे. त्याच्या हिशेबाप्रमाणे दरसाल सुमारे २० हजार लोक भूकंपाला बळी पडतात. जगात दरसाल कोठे ना कोठे भूकंप होत असतातच. त्यांची वार्षिक संख्या सुमारे १० लाखापर्यंत आहे. परंतु त्यातील शंभर-दोनशे भूकंपातच प्राणहानी अगर वित्तहानी होते. जगातील सर्वांत मोठे दोन प्रलयकारी भूकंप चीनमध्ये झालेले आहेत. १५५६ मधील भूकंपात चीनमधील ८ लाखांवर माणसे दगावली आणि १९२० मधील भूकंपात १ लाख, ८० हजार माणसे दगावली. भूकंप आगाऊ वर्तविण्याचे अद्याप शास्त्रज्ञांना जमलेले नाही. परंतु मोठ्या भूकंपाच्या आधी प्राणी आणि पक्षी बेचैन होतात असे म्हणतात.

### सिमंट स्वस्त होण्याची शक्यता नाही

सिमंट कारखानदारांच्या मध्यवर्ती संघटनेची ६ वी वार्षिक सभा दिल्ली येथे भरविण्यात आली होती. सभेचे उद्घाटन मध्यवर्ती सरकारच्या औद्योगिक विकास खात्याचे मंत्री श्री. फकुद्दिन अली अहमद ह्यांनी केले. उद्घाटनप्रसंगी बोलताना ते म्हणाले की, सिमंटच्या उद्योगधंद्याचा विस्तार व्हावा म्हणून सरकारने अनेक प्रकारांनी मदत केलेली आहे. तेव्हा सिमंटच्या उत्पादकांनी आपला विस्ताराचा कार्यक्रम लवकर अमलात आणण्याचे प्रयत्न केले पाहिजेत. ह्या धंद्याचा विकास व्हावा म्हणून करात सवलत दिली आहे, अबकारी करात सूट दिली आहे आणि कर्ज मिळण्यासाठी सवलती दिल्या आहेत. त्याशिवाय १९६६ च्या जानेवारी-महिण्यापासून किंमतीही वाढवून दिल्या आहेत, आणि सिमंटवरील नियंत्रणे रद्द केली आहेत. सरकारने उद्योगधंद्यावर टाकलेला विश्वास योग्य होता हे कारखानदारांनी विस्ताराचा कार्यक्रम लवकर अमलात आणून दाखवून दिले पाहिजे. ह्या प्रसंगी मंत्र्यांचे आभार मानताना श्री. एस. पी. जैन म्हणाले की, सिमंटच्या किंमती कमी होण्यासाठी वाहतुकीचा खर्च कमी करण्यात आला पाहिजे. ज्या ठिकाणी सिमंटसाठी लागणारा कच्चा माल उपलब्ध आहे त्या ठिकाणी नवे कारखाने काढले तर वाहतुकीचा खर्च कमी होईल. सिमंटच्या उद्योगधंद्याला दरसाल ३ कोटी अधिक रुपये वाहतुकीसाठी द्यावे लागत आहेत. १९७०-७१ च्या सुमारास वाहतुकीचा खर्च २५ कोटीपर्यंत वाढण्याचा संभव आहे. सिमंटच्या धंद्याची सध्याची परिस्थिती लक्षात घेता सिमंटचा पुरवठा स्वस्त दराने करण्याची शक्यता वाटत नाही. सिमंट निर्यात करण्याचे प्रयत्न मात्र लवकरच हाती घेण्यात येतील असे आश्वासन त्यांनी दिले.

### भारताच्या दालनाचा ५ वा क्रमांक

कॅनडामधील मॉंट्रील शहरी भरविण्यात आलेल्या आंतरराष्ट्रीय प्रदर्शनात भारताने आपले दालन उघडले आहे. ह्या दालनाचा उत्कृष्टपणात ५ वा क्रमांक लागला आहे. प्रदर्शन २८ एप्रिलपासून सुरू झाले आहे. तेव्हापासून चालू महिन्याच्या पहिल्या पंधरवड्यापर्यंत भारताच्या दालनाला १७ लाखांवर प्रेक्षकांनी भेट दिली. प्रदर्शनाला भेट देणाऱ्या एकूण प्रेक्षकांशी तुलना करता ही संख्या एकदशांश इतकी आहे. जुलैच्या १ तारखेपर्यंत २५ लाख, ५२ हजार रुपयांची व्यापारी देवाण घेवाण करण्यात आली. हिंदुस्थान मशीन टूल्स कारखान्याने बनविलेली १० लाख रुपयांची घड्याळे स्वपली. १५ लाख रुपयांच्या मानवी केसांना गिन्हाईक मिळाले; १० हजार रुपयांच्या तागाच्या रंगीत कापडाचा खप झाला. त्याशिवाय अनेक प्रकारच्या मालासंबंधी चौकशी करण्यात आली.

### दुकानदाराची फसवणूक

लंड अँड ब्लॉकले ह्या सुप्रसिद्ध घड्याळाच्या फर्ममध्ये शनिवारी दुपारी स्वतःला कापड व्यापारी म्हणविणारे दोषेजण गेले. सोमवारी आम्ही आमच्या गावी परत जाणार आहोत, तेव्हा आम्ही निवडून ठेवलेली घड्याळे रोख रकम देऊन संध्याकाळी घेऊन जाऊ, असे त्यांनी फर्मचे मॅनेजर श्री. चंपकलाल मेहता ह्यांना सांगितले. दुकान १-३० वाजता बंद होते, असे मॅनेजरने म्हणता, मॅनेजरच्या घरी येऊन आम्ही डिलिव्हरी घेऊ असे ते दोषे म्हणाले. ठरल्याप्रमाणे ते दोषे मॅनेजरच्या घरी गेले. मॅनेजरने त्यांना दिलेली घड्याळे त्यांनी एका पोलादी डबीत घातली आणि ती डबी इतर काही डब्यांसमवेत आपल्या कातडी बॅगमध्ये ठेवली. श्री. मेहता आपल्या ह्या बड्या गिःहाइकांना चहा देण्यात गुंतले होते. त्यांनी घड्याळांच्या किमतीची रकम मागता, हे दोषे म्हणाले की आम्ही रकम आता आणलेली नाही. रात्री ती घेऊन येऊ; तोवर ही बॅग येथेच राहू या. मध्यरात्रीपर्यंतही ते आले नाहीत, तेव्हा श्री. मेहतांना संशय आला व त्यांनी बॅग उघडून पाहिली; घड्याळांची डबी त्यात न ठेवता तत्सम डबी त्या दोघांनी बॅगमध्ये ठेवली होती; घड्याळे असलेली डबी लांबविली होती असे श्री. मेहता ह्यास आढळून आले. त्यांनी पोलीसांकडे तक्रार नोंदविली आहे. घड्याळांची किंमत २३,८५० रु. आहे.

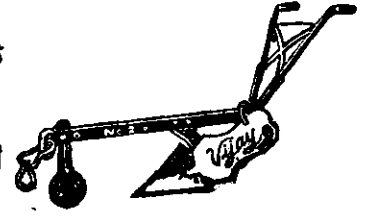
### पंजाबमधील तंत्रज्ञांवर बेकारीचे संकट

पंजाबमधील तांत्रिक शिक्षण देणाऱ्या संस्थांतून अभ्यासक्रम पुरा करून अनेक तरुण कुशल तंत्रज्ञ बाहेर पडत आहेत. परंतु त्यांना रोजगारी मिळणे कठीण होत चालले आहे. एका बाजूला तांत्रिक शिक्षण घेतलेल्या कुशल कामगारांना काम मिळत नाही आणि त्याच वेळी अनेक औद्योगिक संघटनांना हवेत तसे कामगार मिळत नाहीत. ही परिस्थिती फक्त पंजाबातच आहे असे नव्हे. थोड्याबहुत फरकाने ही व्यथा भारतात सर्वत्रच दिसून येते. पण पंजाबमधील परिस्थिती विशेष बिकट झालेली आहे. कारण, पंजाब राज्यात मोठ्या प्रमाणावर चालणारे उद्योगधंदे नाहीत. त्यामुळे रोजगार मिळण्याचे क्षेत्र पुरेसे विस्तारलेले नाही.

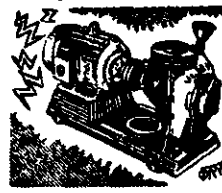
### सरकारी मालकीच्या कारखान्यांतील भांडवल

भारत सरकारच्या अर्थखात्याने सार्वजनिक मालकीच्या ७४ व्यापारी आणि औद्योगिक संघटनांविषयीचा १९६५-६६ सालचा अहवाल तयार केला आहे. त्यावरून असे दिसते की ह्या औद्योगिक संघटनांतून अहवालाच्या साली २,४१५ कोटी रुपयांचे भांडवल गुंतविण्यात आले होते. त्या मागील साली २,०३७ कोटी रुपये भांडवल गुंतलेले होते. हिंदुस्थान स्टील ही कंपनी सोडून सरकारी मालकीच्या ३९ कंपन्यांनी गुंतलेल्या भांडवलावर ४.३ टक्के नफा मिळविला. ह्या कंपन्यांतून १९६५-६६ साली ९०० कोटी रुपयांचे भांडवल गुंतलेले होते.

महाराष्ट्र सरकारने  
तगाईवर मंजूर केलेले  
“विजय” नांगर  
वापरा. ४, ६ व ८ बैली  
फाळ व सुटे भाग



तसेच विजय सेंट्रिफ्युगल पंप्स

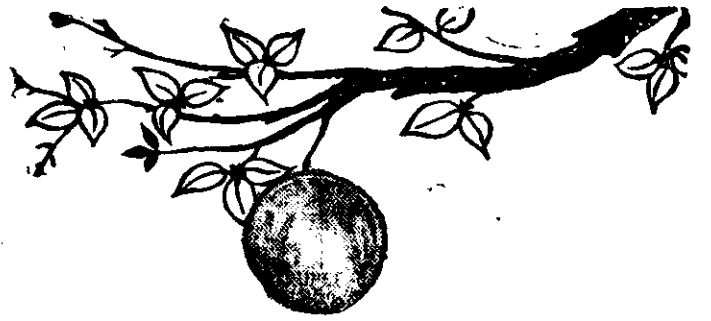


विजय पंपिंग सेट  
३ हॉर्से - २.३३  
बैलीची - २.३३  
दुर्लभता मजबूत व कार्यक्षम  
कोणत्याही मक्यांसाठी उपयुक्त  
विजय पंप सेट वापरा  
न्यू विजय इंडस्ट्रीज लि.  
विशेषतः नगरातील कारखाने

१" ते ४" बेल्ट  
डाइरेक्ट व  
डायरेक्टर  
कपलड, शिवाय

बोअरिंगचे हॅंड पंप्स, हॅंड रहाट, इ. इ.

- न्यू विजय इंडस्ट्रीज लि. -  
(विश्रामबाग - सांगली महाराष्ट्र)



अल्पवचत योजनेत  
पैसे गुंतवा म्हणजे  
तुमच्या पैशांची वाढ होईल

१२ वर्षांच्या राष्ट्रीय संरक्षण सर्टिफिकेटात  
१,००० रु. गुंतविण्यास १२ वर्षांनी १,७५० रु.  
सुमूला मिळतील. या सर्टिफिकेटांवर ६.२५ टक्के  
दराचे करमुक्त व्याज मिळते.

ही सर्टिफिकेटे ५, १०, १००, ५००, १,०००,  
५,००० आणि, २५,००० रुपये या दर्जांनी किमतीत  
वचत बँकेचा व्यवहार करणाऱ्या सर्व पोस्ट  
कचेऱ्यात उपलब्ध आहेत.



१२ वर्षांची राष्ट्रीय  
संरक्षण सर्टिफिकेटे

अल्पवचत संघटनांमध्ये, महाराष्ट्र शासन, सचिवालय, पुणे ४११

बंदर बांधण्यासाठी करार—पूर्व पाकिस्तानात एक बंदर बांधण्यासाठी पाकिस्तान सरकारने दोन युगोस्लाव्ह कंपन्यांशी करार केला आहे. बंदर बांधून पूर्ण झाल्यावर चितगाव बंदरावर पडणारा वाहतुकीचा ताण पुष्कळ कमी होईल. बंदर बांधणीच्या कामासाठी २१ कोटी रुपये खर्च करावे लागतील. खर्चापैकी काही हिस्सा खर्च युगोस्लाव्हियाने पाकिस्तानला दिलेल्या कर्जातून भागविला जाईल.

गरीब देशांना ब्रिटनची मदत—चालू वर्षी विकसनशील देशांना मदत म्हणून ब्रिटन ५७.४ कोटी डॉलर्सची रक्कम देणार आहे अशी माहिती जाहीर करण्यात आली आहे. गेल्या वर्षी ब्रिटनने केलेल्या मदतीपैकी ५२ टक्के मदत देणगीच्या अगर तत्सम स्वरूपात होती. कर्जाऊ देण्यात आलेल्या नव्या कर्जापैकी ९० टक्के कर्ज बिनव्याजी होते. ब्रिटनची आर्थिक परिस्थिती सुधारल्याशिवाय ब्रिटन विकसनशील देशांना अधिक मदत देऊ शकणार नाही.

बेडकांच्या पायांची फायदेशीर निर्गत—बेडकांचे पाय तोडून त्यांची निर्गत केल्यामुळे महाराष्ट्र राज्याला १९६५ साली ४.८८ लक्ष रु. मिळाले.

परदेशी चलनाची निकड—महाराष्ट्र सरकारने मध्यवर्ती सरकारकडे यंत्रसामग्री आणि कच्चा माल ह्यांच्या आयातीसाठी १५,९१,५६,९९४ रु. च्या परदेशी चलनाची मागणी केली होती, पण प्रत्यक्ष ४,५७,५४,५९० रु. चे परदेशी चलन मिळाले. त्यामुळे पाणीपुरवठा योजनेत खंड पडला. दुधाची पूड कमी आयात झाल्यामुळे 'टोन्ड' दुधाचा पुरवठा कमी झाला.

कालबाबंदीचा फ्रान्सवर कर्मी परिणाम—इजिप्तने सुएझचा कालवा बंद ठेवल्यामुळे सर्वांत अधिक वाईट परिणाम ब्रिटनवर झाला आहे. ब्रिटनमध्ये तेल महागले आहे. फ्रान्सवर कालबाबंदीचा परिणाम अत्यल्प झाला आहे. कारण, फ्रान्सचे तेल मुख्यतः अल्जीरिया व लिबिआमधून येते. दक्षिण आफ्रिकेतील बंदरांना मात्र तेल वाहतूक वाढल्यामुळे फायदा झाला आहे.

लघुपटांच्या कथालेखनाचे शिक्षण—लघुपटांच्या पटकथा लिहिण्याचे शिक्षण देणारा सहा आठवड्यांचा एक कोर्स फिल्म इन्स्टिट्यूट ७ ऑगस्ट रोजी सुरू करणार आहे. लघुपटांचे कथालेखन करणारे १६ विद्यार्थी त्यात दाखल झाले आहेत.

प्लॅस्टिक वृत्तपत्र—फ्रान्समध्ये २० जुलै रोजी प्लॅस्टिकवर छापलेले वृत्तपत्र सुरू करण्यात आले आहे. ते फाटत नाही आणि पावसातही वाचता येते.

संततिप्रतिबंधक शस्त्रक्रियेस प्रोत्साहन—संततिप्रतिबंधक शस्त्रक्रिया करवून घेणारांना विमाहप्त्यांत लाईफ इं. कॉर्पोरेशनने सवलत द्यावी, असे आरोग्यखात्याचे उपमंत्री श्री. प्रतिभा पाटील ह्यांनी सुचविले आहे.

द. सा. द. शे. रुपये

७.६२/-

पर्यंत व्याज आपण मिळवू शकता  
ठेवीची मुदत मोठी म्हणजे  
व्याज मोठे

एकतीस वर्षांची तपश्चर्या सांगते  
इथे ठेवींना पूर्ण संरक्षण मिळते.

दि युनायटेड  
वेस्टर्न  
बँक लि.

मुख्य कचेरी :- सातारा  
सत्तावीस शाखा

खवदार पिठासाठी

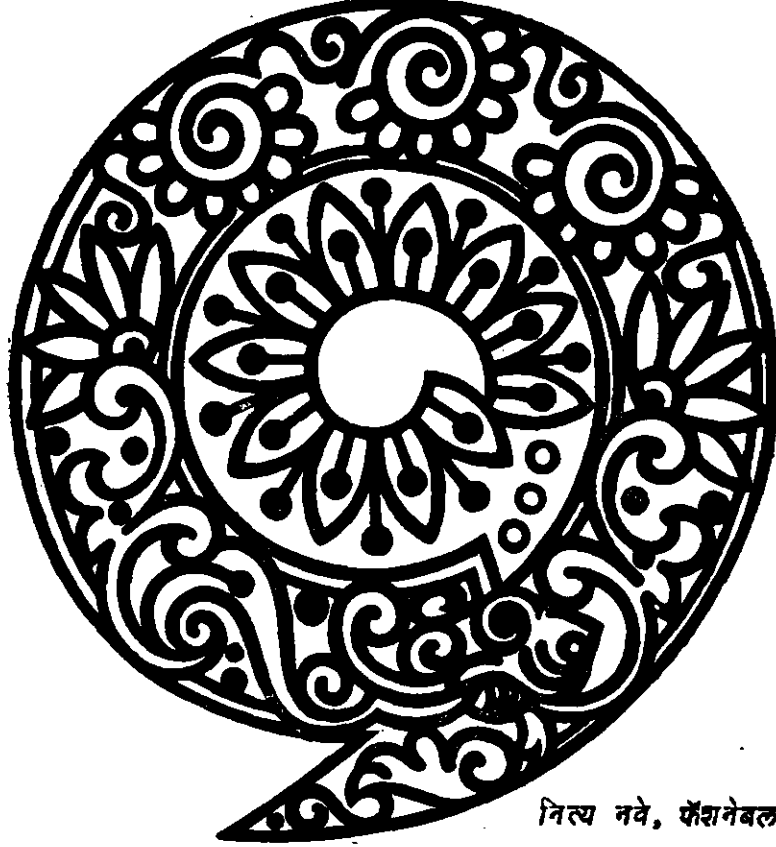
पिठाच्या चकूया

- बॉल बेअरिंग्ज बसविलेल्या
- मजबूत बांधणी
- अघावत यंत्र योजना
- साईज १४", १६", १८"



उत्पादक -

भिडे अँड सन्स, प्रा. लि. सांगली  
महाराष्ट्र राज्य.



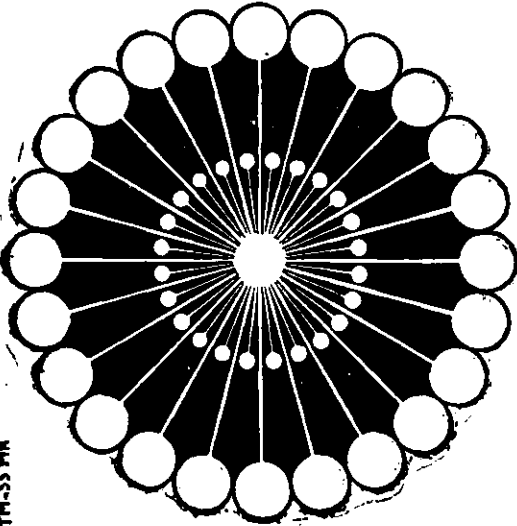
नित्य नवे, फॅशनेबल आणि प्रशंसनीय

# ठाकरसी फॅब्रिक्स

फॅशनसाठी सर्वोत्तम निवड

**SANFORIZED**

सेनफोराइज्ड लेवेल असलेले कापड



CTH-55 MR



**ठाकरसी ग्रुप**

- धी हिंदुस्तान सिनिंग  
अँड विविंग मिल्स कं. लि.
- धी इंडियन  
मॅन्युफॅक्चरिंग कं. लि.



हे पत्र पुणे पेट शिवाजीनगर घ. नं. ९९५/१ आर्यभूषण छापखान्यात या वृत्तपत्राचे मालक श्री. श्रीपाद वामन काळे यांनी छापिले व 'दुर्गाधवास' ८२३ शिवाजीनगर (पो. ऑ. डेकन जिमखाना), पुणे ४, येथे प्रसिद्ध केले.